

N:o 51.

Ank. till Riksd. kansli den 10 april 1905, kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om särskild sammansättning af vissa rådstufvurätter vid behandling af handelsmål.

Genom proposition, n:o 73, af den 6 nästlidne mars, hvilken af båda kamrarna blifvit till lagutskottet hänvisad, har Kungl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagda, i statsrådet och högsta domstolen förda protokoll, föreslagit Riksdagen att antaga nedan intagna förslag till lag [om särskild sammansättning af vissa rådstufvurätter vid behandling af handelsmål. Den fråga, som genom förevarande proposition framlagts till Riksdagens pröfning, är icke för vårt land ny. Redan genom skrifvelse den 18 maj 1875 hemställde Riksdagen, att frågan, om och i hvad mån handelsdomstolar kunde komma till stånd, måtte tagas under öfvervägande i sammanhang med utarbetandet af förslag till ny rättegångsordning. Nya lagberedningen, som upptog ämnet till behandling i sitt stora så kallade principbetänkande (1884), hemställde emellertid på anförda skäl, att frågan om inrättandet af särskilda handelsdomstolar måtte för det dåvarande förfalla och lämnas beroende på blifvande utredning i sammanhang med eller efter verkställd revision af sjölagen och handelsbalken. Jämväl majoriteten inom den så kallade förstärkta lagberedningen (1887) ansåg, att frågan för

det dåvarande borde förfalla. Sedermera hemställde emellertid den kommitté, som den 7 juni 1901 erhållit uppdrag att utarbeta förslag till förändrad lagstiftning beträffande köp och byte af lös egendom äfvensom de allmänna grundsatserna om afslutande af aftal, om bemyndigande för kommittén att verkställa utredning, om och i hvad mån handelskunnige män lämpligen kunde, utöfver hvad för närvarande ägde rum, erhålla säte och stämma i rådstufvurätt, då handelstvister mellan köpmän där förekomme. Till fullgörande af det kommittén i sistberörda hänseende genom Kungl. Maj:ts beslut den 7 november 1902 lämnade uppdrag aflämnade kommittén den 31 december 1903 förslag till lag om särskild sammansättning af vissa rådstufvurätter vid behandling af handelsmål äfvensom till lag om ändrad lydelse af 10 kap. 32 § rättegångsbalken. Ifrågavarande lagförslag blefvo genom Kungl. Maj:ts beslut den 13 maj 1904 remitterade till högsta domstolen.

Då högsta domstolens utlåtande öfver förslagen den 6 mars 1905 föredrogs inför Kungl. Maj:t i statsrådet, yttrade chefen för justitiedepartementet, efter att hafva redogjort för utlåtandets innehåll, angående förstnämnda förslags hufvudgrunder följande:

»Bestämmelserna i det förslag till lag om köp och byte af lös egendom, som nyligen blifvit af Eders Kungl. Maj:t för Riksdagen framlagdt, torde vara egnade att befordra en lagskipning, som öfverensstämmer med rättsuppfattningen, sådan den i det praktiska lifvet utvecklats sig. Beträffande handelsförhållanden läser emellertid, på sätt den kommitté, som utarbetat samma förslag, redan i underdånig skrifvelse den 20 oktober 1902 antydt, förenämnda syftemål icke kunna fullständigt vinnas genom lagstiftning allenast på civilrättens område. För bedömande af mål, som röra förhållandet mellan köpmän i och för deras rörelse, fordras insikt om de för handeln säregna, ofta för olika orter, tider eller affärsbranscher skiftande förhållandena. Denna insikt har man inom rättsskipningen hittills sökt vinna genom vittnens och sakkunniges hörande. För inhämtande och bedömande af det material, som sålunda kan vinnas, är det emellertid af vikt, att sakkunskapen finnes representerad inom domstolarne. I öfverensstämmelse med traditionerna här i landet, där lekmannelementet sedan gammalt varit i domstolarne användt, och med tillgodogörande jämväl af erfarenheten från utlandet innehåller det förra af de nu granskade lagförslagen, att rådstufvurätterna i våra tre största städer vid behandling af vissa mål, hvilka företrädesvis ansetts kräfvat merkantila insikter, skola sammansättas af ett lika antal lagfarne och handelskunnige ledamöter.

Denna organisation, som här i landet närmast har sin förebild i underrättens sammansättning vid behandling af dispachemål, står i det stora hela i öfverensstämmelse med motsvarande lagstiftning i våra grannländer Danmark, Norge och Tyskland, om än därstädes, då handelsmål af domstolar med särskild organisation handläggas, icke mer än en lagfaren ledamot sitter i rätten. Ej heller i dessa länder är organisationen genomförd i alla underrätter eller förekommer den öfverhufvud i högre instanser. Dessa inskränkningar i lekmanneelementets användning synas öfverensstämma med sakens natur. Det är nämligen tydligt, att man icke å alla orter kan finna en så stor och så skolad handelskår, att lämplige handelskunnige ledamöter kunna därur uttagas, liksom naturligen tvistefrågornas sakliga utredning, vid hvilken de handelskunnige ledamöternas medverkan företrädesvis är behöflig, egentligen är förlagd till underrätterna, hvarföre det handelskunniga elementet kan i öfverrätterna bättre undvaras.

I Danmark och Tyskland är denna organisation sedan längre tid genomförd och har där, enligt hvad allmänt erkännes, verkat på ett tillfredsställande sätt. All anledning förefinnes, att den äfven här i landet skall motsvara sitt ändamål. Hvad behovet af ett lekmanneelement vid handelstvisters afgörande angår, torde detta behof i Sverige snarare vara större än mindre än i utlandet. På grund af beskaffenheten af vår rättegångsordning tillkallas de sakkunnige, som i ett eller annat hänseende skola höras, hos oss i regel icke af rätten utan af parterna. Såsom ganska naturligt är under sådana förhållanden, utfalla de sakkunniges utlåtanden ofta sins emellan stridiga, hvarföre den pröfning, som tillkommer domstolen, blifver så mycket svårare.

I våra dagar hör man understundom den åsikten uttalas, att domstolar och ämbetsmän, med all den oväld och de insikter som utmärka dem, skulle i ett eller annat hänseende visa ensidighet eller åtminstone en åskådning, som ej fullt öfverensstämmer med det praktiska lifvets kraf. Om än denna åsikt må vara till större delen ogrundad och oftast beroende på missförstånd, torde icke något bättre medel finnas till dylika påståendens undanröjande än en anordning, sådan som den föreslagna, hvilken bereder jurister och lekmän tillfälle att utbyta tankar och erfarenheter under samverkan för rättvisans upprätthållande.

Det synes välbetänkt, att specialdomstolar, som hafva till utslutande uppgift att afgöra handelsmål, icke inrättas, utan att, på sätt kommitténs förslag innebär, de handelskunniga ledamöterna taga plats i de vanliga domstolarna. Genom denna anordning förebygges den möjlighet, att vid handelsmålens afdömande utvecklas en från allmänna

rättsgrundsatser skild praxis. Härförutom skulle upprättandet af särskilda domstolar medföra fara för tidsutdräkt i de fall, då fråga uppstode, huruvida ett mål vore af handelsmåls egenskap eller icke, emedan en sådan fråga kunde föranleda ett måls afvisande från den domstol, där det blifvit anhängiggjort. Detta kan enligt förslaget ej inträffa. Uppkommer fråga, huruvida ett mål är att hänföra till handelsmål, kan däraf endast föranledas ett beslut om ändring i domstolens sammansättning. Detta beslut kommer att genast gå i verkställighet, om den eller de personer, som skola inträda i domstolen, finnas tillstädes. Eljes blifver för beslutets verkställande endast ett enda och kort uppskof nödvändigt.»

Såsom af det anförda framgår, blef frågan om handelsdomstolars inrättande i vårt land vid den tid, då arbeten pågingo för ombildning af det svenska rättegångsväsendet i dess helhet, undanskjuten i afbidan på en blifvande revision af våra viktigaste handelsrättsliga bestämmelser. Därest Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om köp och byte af lös egendom kommer att, i enlighet med utskottets hemställan, af Riksdagen i hufvudsak antagas, är därmed den ur köpmannasynpunkt mest betydelsefulla delen af handelsbalkens bestämmelser ersatt med en modern lagstiftning. Den tidpunkt, till hvilken vid frågans föregående behandling afgörandet ansetts böra undanskjutas, torde sålunda nu vara inne.

Vid öfvervägande af de skäl, som under frågans tidigare skeden åberopats för handelsdomstolars inrättande i vårt land, har utskottet fäst sin synnerligt afseende vid den omständigheten, att dylika domstolar, bestående af jurister och lekmän i förening, sedan länge äga bestånd i våra närmaste grannländer Danmark och Tyskland samt nyligen upprättats jämväl i Norge. I all synnerhet finner utskottet öfverensstämmelse härutinnan med de båda andra skandinaviska länderna vara önskvärd, med hänsyn därtill att lekmäns deltagande i rättsskipningen måste antagas komma att befordra likformighet i tillämpningen af de i allt väsentligt öfverensstämmande rättsregler rörande köp, som af kommitterade för Sverige, Norge och Danmark utarbetats.

Afgörande för utskottet, då detsamma, ehuru icke fullt öfvertygadt om nödvändigheten af den nya institutionens införande i vårt land, funnit sig kunna tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition, har den omständigheten varit, att det inom köpmännens

egen krets råder en så godt som enhällig öfvertygelse därom, att handelskunnige mäns deltagande i rättsskipningen är i hög grad önskvärdt. Redan de fackmän, som af förstärkta lagberedningen tillkallades, när frågan om handelsdomstolar inom densamma behandlades, ansågo det vara af största vikt, att dylika domstolar med det snaraste inrättades, och vitsordade, att en sådan anordning lifligt åstundades af det stora flertalet bland landets köpmän. Och att så fortfarande är förhållandet, bekräftas däraf, att samtliga de tio handelskorporationer i Stockholm, Göteborg och Malmö, hvilka yttrat sig öfver det af kommitterade utarbetade lagförslag i ämnet, utan meningsskiljaktighet tillstyrkt bifall till detsamma.

Å andra sidan vill utskottet hafva uttalat, att detsamma icke för-
mår i allo dela de förhoppningar, som inom köpmanskretsar fästas vid den nya institutionens införlifvande med vår rättegångsordning. Redan den omständigheten, att meningarna bland landets jurister allt ifrån det frågan först väcktes varit och fortfarande äro synnerligen delade rörande lämpligheten af att låta representanter för affärsvärlden såsom domare deltaga i handelstvisters afgörande, har varit ägnad att ingifva en viss betänksambet. Särskildt torde den nya institutionen icke i någon högre grad äga förmåga att undanröja de svårigheter, med hvilka det enligt erfarenhetens vittnesbörd ofta är förenadt att vinna tillförlitlig känne-
dom om ett uppgifvet handelsbruks tillvaro och innebörd. Hädanefter liksom hittills torde domstolen i flertalet af de tvister, för hvilkas afgörande kräfvos insikt i merkantila förhållanden, blifva hänvisad till den utredning, som parterna genom sakkunniges hörande eller annorledes förmå åvägabringa. Bestridas skall dock icke, att domstolens förstärkning med tvänne insiktsfulle och ansedde affärsmän torde komma att för densamma i någon mån underlätta utöfningen af dess processledande verksamhet. Såväl därigenom som genom det meningsutbyte mellan rättens juridiska och merkantila ledamöter, som i de sålunda sammansatta domstolarna naturligen måste föregå omröstningen till dom, lärer ock köpmännens tilltro till rättsskipningen komma att ökas, liksom äfven juristerna därigenom böra blifva i än högre grad än hittills förtrogna med merkantil åskådning. Då därtill kommer, att i de rådstufvurätter, om hvilka här är fråga, det juridiska elementet, äfven om antalet rättskunnige ledamöter minskas till två, måste anses väl representeradt, har utskottet ansett sig sakna anledning att motsätta sig den inom köpmansvärlden så lifligt åstundade reformen. Utskottet vill ock erinra därom, att det endast är tvister om aftal köpmän emellan, som enligt propositionen kunna komma att handläggas af domstolar, i hvilka handels-

kunnige män äga säte och stämma, äfvensom att för dessa senares deltagande, enligt hvad 9 § utvisar, ytterligare förutsättes, att endera parten därom framställer yrkande. Vid sådant förhållande synes det utskottet, som skulle starkare skäl fordras för ett förkastande af propositionen än en blott tvekan, huruvida den däri föreslagna reformen är af oundgängligt behof påkallad. Skulle erfarenheten komma att ådagalägga, att den institution, som nu motses med så stora förhoppningar från den samhällsklass, hvars intressen af densamma närmast beröras, icke skulle lyckas tillvinna sig köpmännens förtroende, komma naturligen yrkandena på målens handläggning af sålunda sammansatta domstolar att blifva allt sällsyntare, och någon svårighet torde i sådant fall icke möta att återgå till nu rådande förhållanden.

I fråga om förslagets särskilda bestämmelser har utskottet icke funnit anledning framställa annan anmärkning, än att i 3 § bestämmelsen om det hinder för utöfvande af domarebefattning såsom handelskunnig ledamot af rätten, som består däri att någon afträdt sin egendom till konkurs, torde böra bringas i fullkomlig öfverensstämmelse med motsvarande föreskrift i fråga om nämndeman.

Under åberopande af hvad utskottet sålunda anfört, hemställer utskottet,

att Riksdagen, under förklarande att Kungl. Maj:ts ofvanberörda proposition icke kan i oförändradt skick bifallas, måtte för sin del antaga följande

Lag

*om särskild sammansättning af vissa rådstufvurätter vid
behandling af handelsmål.*

Med ändring af hvad lag innehåller häremot stridande förordnas som följer:

Kungl. Maj:ts förslag:

Utskottets förslag:

1 §.

Vid behandling af handelsmål inför rådstufvurätt i Stockholm, Göteborg eller Malmö skola, där ej nedan annorlunda stadgas, i rätten

*Kungl. Maj:ts förslag:**Utskottets förslag:*

sitta två af dess lagfarne ledamöter, af hvilka den ene skall föra ordet, samt två handelskunnige män.

Med handelsmål förstås i denna lag tvist om anspråk, som grundar sig på köp af lös egendom eller på aftal om inköp eller försäljning i kommission af sådan egendom, dock endast där fråga är om aftal mellan köpmän i och för deras rörelse. Mål, som skall handläggas i den för växelmål eller för tvister i konkurs stadgade ordning, vare ej hänfördt till handelsmål.

Såsom köpman skall vid tillämpning af denna lag anses enhvar, som, enligt hvad särskildt finnes stadgadt, är pliktig att föra handelsböcker.

2 §.

I stad, där handelskunnige ledamöter skola hafva säte i rådstufvurätten, åligger det stadsfullmäktige att hvartannat år i december månad utse dem, som under nästföljande två år skola i sagda egenskap tjänstgöra, äfvensom ett lika antal suppleanter. Om antalet ledamöter förordnar Konungen för hvarje rådstufvurätt särskildt.

Handels- och sjöfartsnämnd, där sådan finnes, har att i god tid före valet till stadsfullmäktige ingifva uppgift å personer, som till nämnda befattningar anses lämpliga. Uppgiften bör omfatta minst dubbelt så många personer som de, hvilka skola väljas.

3 §.

Handelskunnig ledamot skall vara svensk medborgare och hafva uppnått tjugufem års ålder. Ej må befattningen utöfvas af den, som står under förmynderskap, som afträdt all sin egendom till borgenärer och icke gitter visa att han är fri från deras kraf, eller hvars egendom, utan att vara afträdd till konkurs, förvaltas för borgenärers räkning,

3 §.

Handelskunnig ledamot skall vara svensk medborgare och hafva uppnått tjugufem års ålder. Ej må befattningen utöfvas af den, som står under förmynderskap, som afträdt all sin egendom till borgenärer och icke, *på sätt lag förmår*, gitter visa att han är fri från deras kraf, eller hvars egendom, utan att vara afträdd till konkurs, förvaltas för borgenärers räkning,

Kungl. Maj:ts förslag:

som förklarats förlustig medborgerligt förtroende eller ock är under framtiden ställd eller af allmän åklagare tilltalad för brott, som kan medföra dylik påföljd, eller som blifvit dömd ovärdig att nyttjas i rikets tjänst eller att föra annans talan inför rätta.

Utskottets förslag:

som förklarats förlustig medborgerligt förtroende eller ock är under framtiden ställd eller af allmän åklagare tilltalad för brott, som kan medföra dylik påföljd, eller som blifvit dömd ovärdig att nyttjas i rikets tjänst eller att föra annans talan inför rätta.

4 §.

Den, som blifvit vald till handelskunnig ledamot eller suppleant, må kunna afsäga sig uppdraget, om han icke är boende inom råd-stufvurättens domvärjo, om han uppnått sextio års ålder eller om han varit ledamot två år eller suppleant sex år.

Afsägelse af uppdrag att vara ledamot eller suppleant pröfvas af magistraten.

5 §.

Afgår handelskunnig ledamot eller suppleant före utgången af den tid, för hvilken han blifvit vald, skola stadsfullmäktige, på anmälan af magistraten, anställa nytt val för den återstående tiden.

6 §.

Handelskunnig ledamot eller suppleant må ej i sådan egenskap uppbära arfvode.

7 §.

Frågor om de handelskunnige ledamöternas och suppleanternas indelning till tjänstgöring och om ledighet för dem handläggas i samma ordning som enahanda frågor beträffande rådmän. Vid indelningen till tjänstgöring skola iakttagas de föreskrifter Konungen meddelar.

*Kungl. Maj:ts förslag:**Utskottets förslag:*

8 §.

Skulle vid något rättegångstillfälle handelskunnig ledamot uteblifva och kan ej suppleant tillkallas, äge rätten utse en handelskunnig man att vid det tillfälle träda i den uteblifnes ställe.

9 §.

Har vid uttagande af stämning käranden begärt, att handelskunnige ledamöter skola deltaga i målets handläggning, skall vid målets företagande rätten bestå af lagfarne och handelskunnige ledamöter såsom i 1 § sägs. Finnes målet ej vara till handelsmål hänförligt, förordne rätten, att den under målets vidare handläggning skall vara sammansatt såsom för tvistemål i allmänhet är stadgadt.

Är icke vid stämningens uttagande sådan begäran framställd, som förut nämnts, varde målet företaget af rätten sådan den är sammansatt i tvistemål i allmänhet. Vill svaranden, att rätten skall sammansättas så som i 1 § är föreskrifvet, framställe invändning därom vid första rättegångstillfälle, då han är tillstädes. Gör han det ej, äge ej ändring i rättens sammansättning rum, ändå att målet är af handelsmåls egenskap.

10 §.

Skola flera tvistefrågor handläggas gemensamt och är någon bland dem af handelsmåls egenskap, gälle i fråga om rättens sammansättning hvad här ofvan är stadgadt om handelsmål.

11 §.

Varder mål draget under högre rätt, må ej där komma under pröfning huruvida handelskunnige ledamöter bort deltaga uti målets behandling vid rådstufvurätten.

12 §.

Konungen äger på framställning af stadsfullmäktige i stad, som icke är nämnd i 1 §, förordna att denna lag skall äga tillämpning i afseende å därvarande rådstufvurätt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1906; dock att mål, hvori stämning utfärdats före nämnda dag, skola behandlas enligt äldre lag. Val, hvarom i 2 § är föreskrifvet, skall förrättas första gången år 1905.

Stockholm den 10 april 1905.

På lagutskottets vägnar:

ERNST TRYGGER.

Herr *Trana* har begärt få antecknadt, att han i utskottet uttalat den mening, att rådstufvurätterna äfven vid behandling af handelsmål borde bestå af 3 lagfarne ledamöter.

Herr *Redelius* har begärt få antecknadt, att han icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet, och herr *Segerdahl*, att han icke deltagit i ärendets slutliga behandling.
